

ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджується проблема співвідношення чисельності жінок та чоловіків у політиці, яке є незбалансованим, хоча саме представництво жінок у органах державної влади є одним із індикаторів демократичності суспільства. З'ясовується можливість забезпечення рівного доступу до процесу прийняття рішень запровадженням законодавчих гендерних квот для чоловіків і жінок, що є однією з важливих умов розбудови в Україні правової держави.

Ключові слова: гендерна рівність, гендерна квота, жіночі організації, паритетна демократія, статус жінок.

Постановка проблеми. На сучасному етапі державотворення в Україні існує, поряд з іншими, одна важлива проблема – вирівнювання становища жінки і чоловіка у політичній сфері життя суспільства. Ця проблема не втратила актуальності і на початку XXI ст. Соціальне і економічне «виключення» жінок, їх незначна участь у процесі прийняття політичних рішень, стала однією з головних у сучасних дискурсах з даної проблематики. Згідно зі статистикою, жінки залишаються на периферії української політики, що суперечить міжнародним зобов'язанням України, заснованих на європейських принципах і цінностях.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р. вважається найбільш досконалим та ефективним актом у сфері прав людини. Кожна країна, яка вступає до Ради Європи, бере зобов'язання ратифікувати цю Конвенцію і неухильно дотримуватись її норм. У ст. 14 документа визначається, що здійснення прав і свобод, викладених у Конвенції, гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або інших обставин [1].

Співробітництво України з Радою Європи розпочалося практично одразу після проголошення 24 серпня 1991 р. Верховною Радою України незалежності. 19 жовтня 1995 р. Комітет міністрів РЄ ухвалив резолюцію про запрошення України стати 37-м членом цієї міжнародної організації. 9 листопада 1995 р. відбулася урочиста церемонія вступу України до РЄ, у Страсбурзі на площі перед Палацом Європи було піднято Державний Прапор України [2, 92].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерні дослідження різних сфер життєдіяльності українського суспільства здійснюють чимало спеціалістів таких, як Г. Галаган [3], Н. Болотіна [4] та інші. Так Л. Кобелянська, аналізуючи документи зарубіжних країн з питань гендерної рівності, виявила міжнародні принципи гендерної політики, що формують сучасну ідеологію рівності. Принцип реалізації політики гендерної рівності висвітлює у своїй роботі І. Грабовська [5].

Метою статті є дослідження гендерної рівноваги в українському політико-правовому просторі. Аналіз причин низького представництва жінок в органах державної влади України та низького статусу жіноцтва у суспільних та політичних організаціях і фактичної відсутності у них влади.

Виклад основного матеріалу. Сучасна політична практика свідчить про можливість впровадження в життя наступних варіантів участі жінок у політичному житті суспільства: 1) традиційний варіант – в процесі діяльності суто жіночої політичної організації; 2) вождиський варіант; 3) ліберально-феміністичний – жінка працює в політиці як чоловік

та разом з чоловіком; 4) так званий скандинавський варіант – створення політичної партії чи руху, яка своєю програмою орієнтується на виборчий електорат обох статей, враховуючи при цьому також і специфічно жіночі інтереси – бачиться в українському суспільстві найбільш перспективним [5, 26].

Непропорційне представництво жінок у органах влади, на жаль, є загальновідомим фактом суспільного життя. У той час, коли жінки складають більшість виборців України, в парламенті жінок лише 12%. Дослідники, аналізуючи причини цього явища, виділяють ряд загально визнаних чинників, що діють не лише в Україні, але й у світі. До них належать передусім гендерні відмінності політичної соціалізації, що обумовлюють слабку мотивацію жінок до політичної активності; нерівномірність у розподілі різного гатунку ресурсів, що обмежує можливості жінок-політиків; особливості жіночого життєвого сценарію, який передбачає одноосібну відповідальність жінки за виховання дітей та ведення хатнього господарства, а також домінування у масовій свідомості традиційних гендерних стереотипів [6, 260].

Внутрішня ситуація в Україні, за констатацією більшості міжнародних експертів, характеризується низьким статусом жінок у суспільних та політичних організаціях та фактичною відсутністю у них влади. Цьому сприяє ряд стереотипів, які узагальнила І. Грабовська: жінка здатна внести значно менший людський капітал у роботу організації; жінка внаслідок своїх психологічних особливостей не може керувати справою так добре, як це здатен зробити чоловік; жінці шкодить керівна робота в суспільстві, політичним лідером вона не може бути; внаслідок специфіки статевої комунікації жінка не може так ефективно набирати потрібний досвід, необхідний для просування по службовій драбині; обов'язки жінки щодо сім'ї та дому не дозволяють їй ефективно реалізуватися у професійній чи суспільній діяльності [7, 88].

На жаль, у свідомості самих жінок міцно закріпився і постійно відтворюється стереотип жіночої неповноцінності в політиці, державній діяльності. Багато з них переконані, що сфера політики – не для жінок, їм краще не посідати керівних державних посад. Соціалізація жінок в Україні відбувається таким чином, що скоріше винятком, ніж нормою, є притаманні їм амбіції та намагання у професійній та політичній кар'єрі. Політика і політична діяльність у суспільній свідомості асоціюється з чоловічою активністю, жорсткою та силовою боротьбою за владу [8, 15].

Не зважаючи на збільшення чисельності жінок у політиці, співвідношення сил чоловіків і жінок залишається незбалансованим. Хоча саме представництво жінок у органах державної влади є одним із індикаторів демократичності суспільства. Зниження представництва жінок в органах влади неминуче призводить до зниження їх впливу на прийняття важливих рішень. Однією з причин значної чисельної перемоги чоловіків дослідники вбачають в тому, що самі виборці-жінки, які складають абсолютну більшість електорату, не підтримали представниць своєї статі, байдуже усуваючись від найактуальніших проблем [9, 65].

Зрозуміло, що гендерні перетворення у політико-правовій системі – процес складний та тривалий. Забезпечення рівності чоловіків і жінок у виборчому процесі є однією з найважливіших умов розбудови правової держави. Прикро, що дотепер всерйоз питання гендерних квот не піднімалося жодною із політичних партій. Тому серед депутатів українського парламенту перших двох скликань жінки були винятком, а не правилом. Вони потрапляли до Верховної Ради за виняткових обставин: або ж як данина традиції, сформованої ще за попередніх часів, або ж для реалізації політичних технологій, або ж задля того, щоб привабити присутністю жінок електорат. Так, наприклад, серед народних депутатів України I скликання (1990–1994 рр.) – лише 12 жінок і II (1994–1998 рр.) – 17 жінок [9, 66]. У парламенті III скликання (1998–2002 рр.) їхня кількість стає рекордно значною – 37 осіб, IV (2002–2006 рр.) – 28. V скликання парламенту (2006–2007 рр.) мало у своєму складі вже 40 жінок, VI (2007–2012 рр.) – вже 42 особи, а VII (2012–2014 рр.) – 46 жінок-парламентарок, VIII (2015 р.) – 47 жінок [10]. Кадрові ротації у виконавчій владі

збільшили кількість жінок-депутатів ще на 4 особи. Тому сьогодні в українському парламенті працює вже 51 жінка, що становить 12% від загального складу. Не зважаючи на позитивну динаміку, в порівнянні з парламентами інших держав Україна явно програє. Для порівняння: в Європейському Парламенті – 35% жінок-членів (17,5% в 1979 р.), у Швеції – 47%, Фінляндії – 41,5%, Болгарії – 21,7%, Естонії – 20,8%, Польщі – 20,2%, Латвії – 20%, Словаччині – 19,3% [5, 27].

Прибічники швидкого досягнення гендерної збалансованості головну причину недопредставленості жінок вбачають в їх дискримінації та ізольованості, які можуть бути подолані лише за допомогою позитивних дій. Ця концепція виражає точку зору феміністок, які не згодні чекати сімдесят або вісімдесят років, необхідних для досягнення паритетної демократії. Оскільки партії висувають своїх кандидатів на виборні політичні посади, вони здатні збільшувати кількість жінок-кандидатів у своїх списках за допомогою введення офіційних правил. Введення квот означає перехід від класичного ліберального поняття рівності до рівності результатів. Має значення також розмір квот для жінок-кандидатів (як правило, це від 25 % до 50 %). Наприклад, у Швеції майже всі партії сьогодні ввели чергування чоловік-жінка у своїх виборчих списках, що призвело до одного з найкращих результатів світу – сьогодні 45 % місць парламенту належить жінкам (в 2006 році в шведському парламенті було 47% жінок-депутатів) [2, 95].

Висновки. Отже, хоча, відбувається позитивна динаміка зростання жіночого представництва в найвищому законодавчому органі держави, незважаючи на тривалу співпрацю в рамках Ради Європи та проголошений курс на європейську інтеграцію, наша держава у сфері гендерної рівності ще не досягла рівня європейських вимог. Гендерні перетворення у політико-правовій системі і в суспільстві в цілому – процес складний і тривалий. Водночас, забезпечення рівного доступу до процесу прийняття рішень для чоловіків і жінок є однією з важливих умов розбудови в Україні правової держави. Запровадження законодавчих гендерних квот паралельно з жорсткими санкціями за їх порушення могло б суттєво покращити ситуацію щодо участі жінок у політиці.

Література

1. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Плотян С. Законодавче забезпечення участі жінок у процесі прийняття рішень: європейський досвід для України / С. Плотян // Жінки в політиці: міжнародний досвід для України / За заг. ред. Я. Свердлюк, С. Оксамитної // За матеріалами міжнародного наукового семінару «Жінки в політиці: міжнародний досвід для України», Київ – НаУКМА – 7 жовтня 2005 року. – Київ : Атіка, 2006. – С. 90–110.
3. Галаган Г. Д. Рівність жінок і чоловіків в Україні: правові аспекти : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 листопада 2000 року / Г. Д. Галаган. – Київ : ПРООН, 2009. – 233 с.
4. Болотіна Н. Б. Соціальне законодавство України / Н. Б. Болотіна. – Київ : Логос, 2006. – 176 с.
5. Грабовська І. Досвід становлення суспільства паритетної демократії в сучасній Україні: досягнення, проблеми, перспективи / І. Грабовська // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 27–29 квітня 2011 р. – Тернопіль, 2011. – С. 25–28.
6. Шерман О. М. Гендерний аспект політичних стереотипів / О. М. Шерман // Жінки України: історія, сучасність та погляд у майбутнє : Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 4–5 листопада 1995 р. / НДІ «Проблеми людини». – Дніпропетровськ : Поліграфіст, 1996. – С. 260–264.
7. Грабовська І. Про українську жінку в українській політиці і не тільки / І. Грабовська // Сучасність. – 2004. – № 3. – С. 82–91.
8. Апатенко О. Гендерна політика в Україні / О. Апатенко // Банківська справа. – 2001. – № 4. – С. 13–17.
9. Михайлова К. Г. Жінка і влада / К. Г. Михайлова, І. Г. Богословська, О. С. Борисенко [та ін.] // Жінка в Україні : Міжвідомчий науковий збірник / за ред.: А. І. Комарової, І. Є. Голубевої, В. П. Пустовойтенка [та ін.]. – Київ, 2001. – Т. 23. – С. 62–71.
10. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії (ЦВК) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/cvk.gov.ua>.

References

1. (n. d.). The European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms of 1950. Retrieved from http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (in Ukr.)

2. Plotyan, C. (2006). Legislative support women's participation in decision-making: European experience for Ukraine. In Y. Sverdljuk and S. Velvet (Ed.). Women in politics: international experience for Ukraine. (pp. 90–110). Kyiv: Atika. (in Ukr.).
3. Galagan, G. (2009). The Equality of women and men in Ukraine: legal aspects: materials of the international scientific-practical conference, 20–21 November 2000. Kyiv: PROON. (in Ukr.).
4. Bolotina, N. (2006). Social legislation of Ukraine. Kyiv: Logos. (in Ukr.).
5. Grabowska, I. (2011). The experience of the establishment of the society of parity democracy in Ukraine : achievements, problems, prospects. Gender education – a resource of parity democracy development. (pp. 25–35). Kyiv. (in Ukr.).
6. Sherman, A. M. (1996). The Gender aspect of political stereotypes. Women of Ukraine: history, present and the future: proceedings of the international. (pp. 260–264). Dnepropetrovsk: Poligrafist. (in Ukr.).
7. Grabowska, I. (2004). About Ukrainian women in Ukrainian politics and not only. Sychasnist, 3, 82–91. (in Ukr.).
8. Apatenko, A. (2001). Gender policy in Ukraine. Bankivska sprava, 4, 13–17.
9. Mihaleva K. G., Theological, I. G., Borisenko A. S., Golovneva, I. V. & Goga, N. P. (2001). In A. I. Komarova (Ed.).
10. Woman and power. Woman in Ukraine. The interdepartmental scientific collection, (23), 62–71. Kyiv. (in Ukr.). (n. d.). The official website of the Central election Commission (CEC). Retrieved from <http://www/cvk.gov.ua>.

GEORGIUZOVA Ivanova Leonidovna,

Associate professor of the department of state-legal disciplines, candidate of political sciences

e-mail: gessv@ukr.net

WOMAN AS THE SUBJECT OF POLITICS IN UKRAINE: GENDER ASPECT

Introduction. *At the present stage of state-building in Ukraine among other problems existed one important it is the alignment of the position of women and men in the political sphere of society. This problem is not lost relevance in the early twenty-first century. Social and economic exclusion of women and their limited participation in the process of political decision-making, has become one of the main contemporary discourses on this problem. According to the statistics, women remain on the periphery of Ukrainian politics, which contradicts with the international obligations of Ukraine which are based on European principles and values. The European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms of 1950 is considered to be the most perfect and efficient instrument in the sphere of human rights. Each country joining the Council of Europe, take the responsibility to ratify the Convention and adhere to its norms. In article 14 of the document determined that the exercise of the rights and freedoms set forth in the Convention are guaranteed without discrimination on grounds of sex, race, colour, language, religion, political or other opinion, national or social origin, association with a national minority, property, birth or other circumstances.*

Purpose. *Studies of gender balance in the Ukrainian political and legal space. Analysis of the reasons for the low representation of women in bodies of state power of Ukraine and the low status of women in public and political organizations and actual lack of power.*

Results. *Despite the increasing of the number of women in politics, the balance of power of men and women is unbalanced. The representation of women in public authorities is one of the indicators of democratic society. The decline in women's representation in government inevitably leads to a decrease their influence on important decisions.*

Originality. *Recommendations were created to ensure gender equality, based on international experience for improving the election legislation by introducing gender quotas for female representation in elected government.*

Conclusion. *Now, though, is the positive growth of female representation in the highest legislative body of the state. Despite the long-term of cooperation in the framework of the Council of Europe and proclamation of the path of European integration, our country in the field of gender equality hasn't yet reached the level of European requirements. Gender transformation in the political and legal system and in society as a whole is a long and complicated process. However, the provision of equal access to the decision-making process for men and women is one of the important conditions for building in Ukraine a legal state. The introduction of legislative gender quotas in parallel with strict sanctions for their violation could significantly improve the situation regarding women's participation in politics.*

*Надійшла до редакції 01.06. 2017
Затверджена до друку 10. 06. 2017*